

Regelbördan består – konkurrenskraften förgår

Regelkrångel är ett problem inom alla branscher. Problemet är troligen störst för företag inom lantbruksnäringen. Eftersom lantbruk är naturberoende, engagerar sig allmänheten. Det faktum att lantbruksföretag påverkar sin omgivning, gör att andra anser sig ha rätt att ha synpunkter och regler som bidrar till att konsumenter får trygga livsmedel kan uppfattas som rimliga.

Det måste dock finnas en logik i regelverk. Förnuftiga regler förhindrar att människor och organisationer skadar varandra. Om det finns en regering, företagsledning eller någon annan makthavare, som kan utfärda regler och se till att dessa efterföljs, kan skadorna begränsas till gagn för helheten.

NORMER OCH NORMBRYTARE

Men det finns också regler som folk följer utan att någon makthavare påbjuder dem. Det är då frågan om normer och värderingar som vi fått genom att vi socialiserats in i en gemensam kultur. Om mänsklig interaktion styrs av en sådan uppsättning av normer, blir både sociala och affärsmässiga relationer enkla och billiga.

Problem uppstår emellertid när det finns människor, som inte följer dessa normer utan vill sko sig själva. Med hjälp av lagar och regler kan det gå att tygla de opålitliga. Eftersom det är omöjligt att i förväg veta om någon är ärlig eller oärlig, kommer reglerna att träffa också de ärliga. Och kostnaden för att instifta reglerna liksom att kontrollera och straffa syndarna måste bäras av både ärliga och oärliga. Men i synnerhet skapar regelverken kostnader i form av att företagets konkurrenskraft reduceras och nyskapandet hämmas. Den fria företagsamheten skadas.

NÄRHET SKAPADE TILLIT

För att illustrera vikten av gemensamma normer kommer här en nästan korrekt bild av undertecknads egen bakgrund. När min far under 1900-talets mitt drev familjegården, hade han enkla affärskontakter. Ännu enklare var det, när fars morfar ägde gården under årtiondena före och efter år 1900.

Fars handelsrelationer låg inom två mils omkrets. Det var spannmålshandlarna i centralorter i närheten. Sockerbetorna gick till bruket några kilometer bort. Mjölken levererades till Malmö Mjölkcenral, ytterligare några kilometer till. Eftersom umgängeskretsen, inklusive grannar och släktingar, bestod av lantbrukarfamiljer, ventilerade man ofta sina affärsrelationer. Det sociala kapitalet var viktigt. Det fanns förvisso lagar och regler, men de upplevdes som självklarheter och var inte begränsande.

BRIST PÅ TILLIT KRÄVER REGLER

Nu, ett halvt sekel senare, har vi inte längre öar av lokala ekonomier och inte ens regionala eller nationella. Idag lever vi i en globaliserad och digitaliserad värld, där man har affärskontakter med många anonyma spelare. Värdekedjorna kan bestå av till synes oändligt många led av okända företag. När man inte vet om man kan lita på sina affärskontakter krävs regler.

När det gäller miljöfrågor påverkar alla människor på jordklotet alla andra. Det går inte att hindra smutsig luft eller förorenat vatten att hålla sig inom nationsgränser. När man köper något från Sydamerika kan det bidra till avskogning i Amazonas, och inköpen från Sydasien kan innebära att man gynnar barnarbete eller slavliknande verksamheter. Nästa steg är hänsynen till klimatförändringar. Alla människor på jordklotet påverkar alla andra och kan åstadkomma skada för varandra. Således krävs regler, övervakning och bestraffning, samtidigt som den ekonomiska utvecklingen hämmas.

”Utsikterna för en mindre betungande regelbörda är dock inte särskilt goda”

MINSKAR KONKURRENSKRAFT

Det är inte bara frustrerande med de ständigt strängare reglerna. Byråkratin har också ekonomiska konsekvenser för alla företag och för alla medborgares levnadsstandard. Därför är det rent bedrägeri när folk hävdar att regler om klimatåtgärder främjar ekonomisk tillväxt, landsbygdsutveckling och tillskapandet av sysselsättning. Som alltid måste vi välja vad vi lägger våra pengar på.

Den stora producenten av regelverk är EU, vars primära uppgift just är att skapa samordning mellan medlemsländerna. Men nu börjar också många européer opponera sig mot regelkrånglet. Utsikterna för en mindre betungande regelbörda är dock inte särskilt goda. Det framgår av ett aktuellt fall, där kommissionsordförande den 22 oktober 2025 lade fram ett förslag till EU-parlamentet. Det var ett paket, som skulle sätta stopp för gröna regler som hämmar Europas konkurrenskraft gentemot Kina och USA. Till de liberala krafternas förtret röstades det förslaget ner.

JERKER NILSSON
INSTITUTIONEN FÖR EKONOMI
SLU UPPSALA

